

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОСУДДЯ

Людмила Білецька

кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри господарського права
Міжрегіональної Академії управління персоналом,
докторантка Міжрегіональної Академії управління персоналом
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5081-610X>
(Дніпро, Україна)
ludmila_8888@i.ua

УДК 340.142

ПОНЯТТЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ
В УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Анотація. У статті запропоновано розглядати судовий прецедент як регулятор суспільних відносин, оскільки відповідно до процесуальних кодексів від 2017 р. він виведений за межі конкретної судової справи і є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень. Наголошується на тому, що в його основу покладається правовий висновок Верховного Суду в першій справі (справа першого розгляду), і він своєю чергою враховується як constanta у майбутніх подібних / аналогічних справах. Зазначається про унікальну роль судового прецеденту на сучасному етапі розвитку української державності в умовах воєнного стану, недовіри до судової системи та корупційних скандалів з участю суддів усіх ланок, зумовлену його статичною складовою – ratio decidendi, яка є сталою у всіх подібних / аналогічних справах. Цей інститут дає надію на зцілення усіх суспільних відносин і стабілізацію в судовій системі зокрема.

Робиться висновок, що із запровадженням уніфікованого положення про обов'язковість висновків Верховного Суду не тільки для судів, а й усіх інших органів влади, у судовій системі України в особі Верховного Суду з'явилася унікальна історична можливість здійснити праворегулювання суспільних відносин шляхом побудови його правових висновків на прецедентній основі. У цьому контексті під судовим прецедентом пропонується розуміти спосіб і результат вирішення фактичних обставин конкретної справи на підставі ретроспективного аналізу обставин і правових висновків Верховного Суду в подібних (аналогічних) справах з досягненням правового результату, спрямованого в майбутнє.

Ключові слова: правосуддя; судовий розгляд; правова позиція; суддівський розсуд; право на справедливий суд; судовий прецедент.

Для країн континентальної системи права, до яких належить Україна, з властивою цим країнам кодифікацією законодавства, важливою є уніфікація судової практики, однотипне застосування закону з метою досягнення правової визначеності у правозастосуванні. З цією метою судді послугуються такими вміщеними у процесуальних кодексах категоріями, як предмет і підстава позову, предмет доказування, матеріальний і процесуальний закон, що дають змогу структурувати судову практику певним чином і стандартизувати її за категоріями справ. Система працює так, що на конкретні

життєві обставини накладаються законодавчі виміри, і залежно від здобутого в межах предмета доказування і доказаного приймається судове рішення, у якому суд аргументує, чи вбачає він вагомими певні факти, які факти він не бере до уваги, який закон застосовує й чому. Для нетипових, важких випадків або спірних питань вищі судові інстанції видають свої методичні рекомендації на зразок постанов пленумів вищих судів, які хоча й не мають обов'язкового характеру, але значно полегшують роботу судді в пошуку правильного варіанта рішення. До 2017 р. судова система України працювала у вищеописаний спосіб. Про судовий прецедент згадувалося лише в наукових дослідженнях.

Саме тому тривалий час у науці інститут судового прецеденту традиційно закорінювався у теорію держави і права, зокрема, у питання про те, чи є він джерелом права¹, елементом правотворчості², нормативності³. У тогочасних дослідженнях прецедент позначався як результати судової діяльності, здатні впливати на подальшу судову практику в подібних справах.

Слід зауважити, що поняття судового прецеденту в історії своєї імплементації в українську правову думку як ніяке інше пройшло шлях від повного несприйняття і критики (у період перебування України у складі СРСР і протягом значного часу після його розпаду) до визнання доцільності на сучасному етапі розвитку правової системи та втілення його у вигляді обов'язковості правових висновків Верховного Суду з 2017 р. у процесуальних кодексах України, а також ст. 13 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”⁴, відповідно до якої дотримання правових висновків Верховного Суду уже стало обов'язком не тільки судів, а й для всіх інших органів влади.

Так, С. Шевчук, досліджуючи судову правотворчість, свого часу зазначав про те, що явище нормативності актів судової влади в українській правовій системі відображає термін “правова позиція”, прототипом якої у вітчизняній науці був термін “правоположення”, а вживання терміна “судовий прецедент” є некоректним в умовах української правової системи; термін “правова позиція” слід вживати щодо характеристики нормативності всіх актів судової влади, а не тільки актів Конституційного Суду⁵.

Оскільки в сучасному законодавстві йдеться саме про обов'язковість урахування висновків Верховного Суду не тільки судами України (судовий прецедент), а й усіма суб'єктами владних повноважень – не учасниками судового провадження, це дає змогу означити судовий прецедент як нове

¹ Н Пархоменко, ‘Єдність судової практики як складова правового регулювання’ [2020] 3 Часопис Київського університету права 26.

² О Капліна, ‘Правозастосовне тлумачення судом норм кримінально-процесуального права’ (дис докт юрид наук 2009) 197.

³ С Шевчук, ‘Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади’ (автореф дис докт юрид наук 2008) 6.

⁴ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>> (дата звернення 30.12.2024).

⁵ Шевчук (н 3) 8.

правове явище в українській правовій доктрині, відмінне від понять “судова практика” або “правова позиція у справі” або навіть “правовий висновок Верховного Суду”, і саме це зумовлює актуальність проведеного дослідження. Наразі ми спостерігаємо волю законодавця на виведення судового прецеденту поза межі конкретної справи, що надає йому ознак самостійного й безпосереднього регулятора суспільних відносин, і це надзвичайно важливо для здійснення захисту прав і свобод членів суспільства, повернення довіри до судової влади, гарантій того, що до кожної людини в однакових або аналогічних умовах держава (не тільки в особі судів) ставитиметься однаково. Можна сказати, що в умовах правової держави це лакмусовий папірець, який показує, що в аналогічних (подібних, тотожних) справах і правовідносинах мають бути прийняті однакові рішення у межах всієї правової системи України. Тож судовий прецедент придатний для заспокоєння суспільства, обуреного корупційними скандалами в умовах воєнного часу, що дасть надію на стабілізацію судової системи і її зміцнення як реально незалежної гілки влади, вільної від політичного тиску, зовнішніх чи внутрішніх впливів на суддів.

Водночас це потребує уніфікації підходів як щодо розуміння цього поняття, так і щодо його застосування на практиці.

Отже, метою статті є означення розкриття поняття судового прецеденту саме з огляду на його процесуальний характер пролонгованої дії, здатність, будучи закоріненим у конкретних життєвих обставинах певної справи, простоти у майбутніх інших аналогічних справах, на певну його позапроцесуальну функцію регулятора правовідносин у суспільстві для осіб, що не є учасниками судового провадження. Саме в цьому контексті він потребує методології, критеріїв свого позначення, оприлюднення та порядку застосування, бо це характеризує повноваження Верховного Суду ознаками функцій законодавця.

Завданням дослідження є формулювання поняття судового прецеденту як явища процесуального (у судах) і позапроцесуального (для всіх суб'єктів владних повноважень), а відтак соціального, опрацювання не тільки змісту, а й критеріїв правового висновку Верховного Суду, за якими він може бути кваліфікований як прецедент незалежно від свого адресата.

У науковій літературі дотепер не досягнуто єдиного розуміння поняття судового прецеденту, хоча цій темі в Україні присвячена чимала кількість досліджень. Так, існує думка, що під судовим прецедентом розуміється рішення в цілому виді (цілісність всіх його частин), його суть (Л. Ніколенко)⁶. О. Берназюк вважає, що судовий прецедент (*stare decisis*) – це сформульований під час розгляду конкретної справи у рішеннях судів вищої інстанції правовий висновок стосовно способу застосування норми матеріального або

⁶ Л. Ніколенко, ‘Щодо визначення судового прецеденту в Україні’ [2014] 27 Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 25.

процесуального права⁷. Р. Максимович вважає, що під судовим прецедентом коректніше і правильніше вважати мотиви, аргументи суду, що викладені в мотивувальній частині постанови Верховного Суду, які покладені в основу відповідного рішення, що дає змогу належно сформувати відповідну правову позицію, яка враховується учасниками подібних правовідносин у майбутньому, оскільки саме в цій частині судового рішення міститься правова норма. Однозначно, що судовий прецедент потрібно відрізняти від усталеної судової практики, тобто тверджень юридичного характеру, в яких конкретизуються норми права та закріплені в сукупності судових актів із певної категорії справ як результат багаторазового їх вирішення судами⁸.

Судді, перебуваючи в перехідному періоді трансформації традиційного законного (нормативного) способу вирішення справи у прецедентний, долучилися до опрацювання цього питання.

Суддя Верховного Суду Дмитро Гудима, беручи участь у дискусії у рамках освітньої платформи Legal High School, висловив свою думку про те, що одним з видів судових прецедентів у теорії права виділяють прецедент-тлумачення. Так, Верховний Суд, виходячи з обставин конкретної справи, суті спірних правовідносин і змісту позовних вимог, надає зразок тлумачення нормативного припису. Цей зразок згідно з принципом *stare decisis* (“стояти на вирішеному”) є обов’язковим для врахування судами нижчих рівнів при вирішенні аналогічних справ. Єдиної думки в науковій спільноті стосовно того, чи створює таке тлумачення новий нормативний припис, немає. Але з огляду на те, що за логічним обсягом тлумачення нормативних приписів є не лише буквальним, можливе обґрунтування того, що Верховний Суд, даючи звужувальне або розширювальне тлумачення нормативного припису, створює нове правило, яке раніше в такому вигляді формалізоване не було⁹.

Суддя Верховного Суду К. Пільков деталізував зміст правового висновку Верховного Суду в контексті його прецедентного характеру. Він зазначає, що висновок щодо застосування норми права (правовий висновок) – це таке судження, яке є більшим засновком у дедуктивному умовиводі в процесі застосування норми права в одній справі, і яке може так само бути більшим засновком в іншій справі. Такий висновок формулюється подібно до того, як формулюється норма права: таким чином, аби він міг бути застосований до невизначеного кола осіб у правовідносинах, які за всіма істотними ознаками, викладеними абстрактно у висновку, подібні до тих правовідносин, стосовно яких його було зроблено у розглянутій справі. Абстрактним (на протизагу конкретному) є таке формулювання, яке дає змогу відокремити

⁷ О Bernaziuk, ‘The role of legal conclusion of The Supreme Court in providing the law principle’ [2022] 1 Конституційно-правові академічні студії 37–46.

⁸ Р Максимович, ‘Судовий прецедент як джерело кримінального права’ [2021] 1 Соціально-правові студії 93–102.

⁹ “В законодавстві України не закріплено поняття прецедент, однак це не означає, що де-факто його не існує”, – суддя Великої Палати Верховного Суду Дмитро Гудима (04 березня 2019) <<https://court.gov.ua/archive/659343>> (дата звернення 30.12.2024).

висновок від конкретних, унікальних обставин справи. Висновок може бути застосований у подібних правовідносинах, якщо він дає змогу визначити істотні ознаки правовідносин, стосовно яких він зроблений. У зв'язку з цим цінність і значення має саме висновок Верховного Суду про те, як слід застосовувати певні норми, а не висновок про результат застосування певних норм до конкретних обставин справи¹⁰.

З наведеного убачається, що науковці і практики ототожнюють поняття судового прецеденту з цілим рішенням, правовим висновком Верховного Суду у конкретній справі, тлумаченням нормативного принципу, судженням, яке є більшим засновком у дедуктивному умовиводі в процесі застосування норми права в одній справі і яке може так само бути більшим засновком в іншій справі. Проте жоден з дослідників не відповідає на питання про прецедентність висновків Верховного Суду як позапроцесуального регулятора суспільних відносин. Ми погоджуємося з К. Пільковим, який у багатьох своїх роботах¹¹ дуже докладно аналізує діяльність суду та його аргументацію в мотивуванні судових рішень і побудові правових висновків, у тому, що дійсно правовий висновок Верховного Суду – це судження для справ з подібними обставинами. Проте ми не можемо погодитися з ним у тому, що значення має саме висновок Верховного Суду про те, як слід застосовувати певні норми, а не висновок про результат застосування певних норм до конкретних обставин справи, оскільки сутністю судового прецеденту є саме вирішення подібних (аналогічних) справ певним чином, що включає в себе і правовий результат. На нашу думку, сам по собі правовий висновок Верховного Суду про спосіб застосування тієї чи іншої норми не містить прецедентного елементу, незважаючи на його обов'язковість для певних адресатів. Це дійсно є результат казуального тлумачення закону, яке здійснюється Верховним Судом. Але виникає питання у такому разі, як бути з тими категоріями справ, де Верховний Суд відходить від нормативної основи і вдається до власних доктринальних тлумачень. Наприклад, це стосується запровадження ним нового поняття “текстуальної недійсності” (постанова Верховного Суду у складі колегії другої судової палати Касаційного цивільного суду від 09.01.2019 у справі № 759/2328/16-ц¹²), концепції “віртуальної нікчемності” (ухвала Великої палати Верховного Суду від

¹⁰ К. Пільков, ‘Способи захисту прав у суді: проблеми сучасної гібридної моделі’ [2022] 11 Юридичний науковий електронний журнал 304–313.

¹¹ К. Пільков, ‘Висновки Верховного Суду: формула висновку, його обов'язковість та механізм відступу’ [2023] 8 Юридичний науковий електронний журнал 201–209; К. Пільков, ‘Питання факту та права: фундаментальне і прикладне розмежування обставин справи, їх юридичної кваліфікації і застосування права’ [2020] 8 Право України 144–194; К. Пільков, ‘Новий розгляд справи після скасування рішення Верховним Судом: проблеми забезпечення змагальності та права на справедливий суд’ [2022] 9 Юридичний науковий електронний журнал 233–242.

¹² Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 09 січня 2019 р. у справі № 759/2328/16-ц <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79231916>> (дата звернення 30.12.2024).

22.01.2020 у справі № 638/22396/14-ц¹³, постанови Верховного Суду України від 02.09.2015 у справі № 6667цс15¹⁴, від 15.04.2015 у справі № 659цс15¹⁵), які не тільки нормативно доповнюють існуючу в Україні класифікацію недійсних правочинів на правочини оспорювані і нікчемні (ті, що недійсні в силу вказівки у законі), наявну у Цивільному кодексі України¹⁶, а й збагачують інститут недійсності правочину загалом. Те саме стосується і питань фразудаторності правочинів, яке в інтерпретації Верховного Суду¹⁷ вже давно вийшло поза межі законодавчого врегулювання¹⁸.

Крім того, не можна не враховувати інформацію Лариси Рогач, голови Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, про те, що Велика Палата відступала від висновків касаційних судів, Верховного Суду та власних висновків 165 разів, що свідчить про відсутність єдності судової практики навіть на найвищому рівні, укомплектованому потужними суддями, у розпорядженні яких є Науково-консультативна рада у складі провідних науковців України. Розрив між дією законів на практиці та їх соціальною функцією врегулювання правопорядку натякає на те, що у нас щось не так чи у моделі права, чи у правозастосуванні¹⁹. Ми спостерігаємо також масові корупційні скандали з участю суддів вищих інстанцій, що не додає довіри до судової системи.

Шукаючи вихід, суспільство покладає свої надії на верховенство права, маючи про нього імпліцитне уявлення, екстрапольоване у континентальну систему права як механізм протидії свавіллю державного апарату. Ми застосовуємо Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, але кількість скарг до ЄСПЛ не зменшується. Актуальною залишається проблема релевантності обставин справ до висновків ЄСПЛ і норм Конвенції. Справи у ЄСПЛ роками чекають свого вирішення, однак це не зменшує рапсодіяльних очікувань реалізації практичних можливостей цього правового інституту як панацеї зцілення всього нашого правозастосування.

¹³ Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 22 січня 2020 р. у справі № 638/22396/14-ц <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87393470>> (дата звернення 30.12.2024).

¹⁴ Постанова Верховного Суду України від 2 вересня 2015 р. у справі № 6-667цс15 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/50862707>> (дата звернення 30.12.2024).

¹⁵ Постанова Верховного Суду України від 15 квітня 2015 р. у справі № 6-59цс15 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/43653336>> (дата звернення 30.12.2024).

¹⁶ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>> (дата звернення 30.12.2024).

¹⁷ Статті 3, 13 проголошують правила про добросовісну поведінку. Водночас правочин може бути визнаний недійсним лише з підстав, передбачених законом, який визначає наслідки, що виникають у результаті вчинення недійсних правочинів. Недобросовісність як підстава недійсності правочину відсутня у ЦК України, а тому це тлумачення Верховного Суду означає розширення законодавчих підстав для визнання недійсними угод. Виникає питання, чи може воно застосовуватися у інших справах?

¹⁸ Л Білецька, 'Нормативна і прецедентна фразудаторність в українському та зарубіжному судочинстві' (28.02.2023 Протокол) <https://protocol.ua/ua/normativna_i_pretsedentna_fraudatornist_v_ukrainskomu_ta_zarubignomu_sudochinstvi> (дата звернення 30.12.2024).

¹⁹ Л Білецька, 'Чи сприяє єдності судової практики вирішення виключної правової проблеми' (Юридика газета online, 20.02.2023) <<https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/chispriyae-ednosti-sudovoyi-praktiki-virishennya-viklyuchnoyi-pravovoyi-problemi.html>> (дата звернення 30.12.2024).

Дебати про ідеали верховенства права заповнили наше суспільство. Важко знайти наразі науковця чи практика, які б не опікувалися цим питанням, і більшість вірить у цей інститут як у механізм, здатний визначено й тривало врегулювати суспільні відносини. Можна навіть стверджувати, що конфлікт між правом і законом досяг такої гостроти, що зі ст. 129 Конституції України²⁰ було виключено положення про те, що суд керується при розгляді справ законом. З 02.06.2016 р. суд, здійснюючи судочинство, керується виключно верховенством права. Наразі положення процесуальних кодексів, які називають підставами для скасування постановлених судових рішень саме порушення норм матеріального і процесуального права, а не порушення верховенства права, як записано у Конституції України, створюють правову дуальність.

Саме тому ми не можемо погодитися з тим, що правовий висновок має значення у контексті застосування норми права, а не досягнення правового результату. Людей цікавить тільки суспільний результат, задекларований судом у своєму рішенні, виведений на підставі ретроспективного аналізу обставин цієї справи і подібних їй справ як елементу конгруентної системи, спрямованої з минулого в майбутнє. Несправедливою видається ситуація, коли в межах одного суду або різних судів однієї юрисдикції безвідносно до ланки судової системи у подібних справах приймаються різні судові рішення. Тим більше, що механізму перегляду судових рішень на підставі того, що змінилася судова практика, в Україні не існує.

Дуже влучно стосовно дії правового висновку Верховного Суду як судового прецеденту з дією на майбутнє висловила суддя Верховного Суду О. Кібенко. Вона зауважує, що від того, яке теоретичне підґрунтя підводиться під теорію відступу, залежить і можливість надати прецеденту перспективну дію. Усе ще панівною концепцією залишається та, що суддя не створює право, а лише тлумачить його, винаходить його справжній зміст. Тому якщо суддя відступає від попереднього висновку чи правила, то право (закон) не змінюється, суддя ніби винаходить, розкриває справжнє значення тієї чи іншої норми, а попереднє тлумачення визнає помилковим. За таких умов перспективна дія прецеденту видається нелогічною, адже недоцільно й надалі застосовувати помилкове тлумачення. Якщо ж визнати, що суддя створює право, адекватно й швидко відповідаючи на виклики сучасності, то застосування прецеденту на майбутнє видається абсолютно логічним. Суддя в такому випадку наближається до законодавця²¹.

²⁰ Конституція України від 28 червня 1996 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення 30.12.2024).

²¹ О Кібенко, 'Перспективна дія правового висновку (позиції) Верховного Суду: чи доцільно запровадити в Україні?' (Судово-юридична газета, 03.03.2020) <<https://sud.ua/ru/news/blog/162411-perspektivna-diya-pravovogo-visnovku-pozitsiyi-verkhovnogo-sudu-chi-dotsilno-zaprovaditi-v-ukrayini>> (дата звернення 30.12.2024).

Ми повністю погоджуємося з позицією О. Кібенко, адже судовий прецедент саме і є тією конструкцією, яка поєднує минуле з майбутнім, ретроспективність з перспективою, правозастосування і правовий результат. Зрозуміло, що закон не може передбачити всі життєві обставини, які він регулює. І тому суд, перевіряючи його застосування, пристосовує ті життєві обставини, які є істотними у справі (*inherent*), до вимог закону, і для цього він діє ретроспективно. Вирішення цих істотних обставин означає вирішення справи і складає *ratio decidendi* як мотив про найголовніше у першій справі і наступних подібних / аналогічних справах. Усі інші висновки складають *obiter dictum* і можуть бути використані як прецедент, переконливий у подібних ситуаціях.

Тому застосування принципів і загальних доктрин не завжди є прецедентним, а тільки тоді, коли вони виводяться з конкретних і аналогічних справ. Коли ж вони постають у всій своїй юридичній красі та логічності, але тільки як кваліфікуючі ознаки правовідносин у конкретній справі, відсутні жодні підстави стверджувати про їх прецедентність. Принцип є прецедентом, коли він є результатом справи, а не ярликом, що позначає правову реальність. Прецедент завжди розрахований на альтернативу, він закорінений у досвід, а не в логіку.

Висновок. Із запровадженням уніфікованого положення про обов'язковість висновків Верховного Суду не тільки судів, а й усіх інших органів влади, у судовій системі України в особі Верховного Суду з'явилася унікальна історична можливість здійснити праворегулювання суспільних відносин шляхом побудови його правових висновків на прецедентній основі. У цьому контексті під судовим прецедентом пропонується розуміти спосіб і результат вирішення фактичних обставин конкретної справи на підставі ретроспективного аналізу обставин і правових висновків Верховного Суду у подібних (аналогічних) справах з досягненням правового результату, спрямованого у майбутнє.

Основа подальших наукових досліджень може становити пошук критеріїв побудови змісту судового прецеденту, дослідження висновків Верховного Суду, у яких застосовано прецедентну основу їх побудови, виокремлення (позначення) та класифікація судових прецедентів, дослідження їх подальшого процесуального і позапроцесуального застосування як основи судової діяльності і регулятора суспільних відносин, їх впливу на законність прийнятих судових рішень у наступних справах.

REFERENCES

Bibliography

Journal articles

1. Bernaziuk O, 'The role of legal conclusion of The Supreme Court in providing the law principle' [2022] 1 Konstytutsiino-pravovi akademichni studii 37–46.
2. Maksymovych R, 'Sudovi pretsedent yak dzherelo kryminalnogo prava' [2021] 1 Sotsialno-pravovi studii 93–102.
3. Nikolenko L, 'Shchodo vyznachennia sudovoho pretsedentu v Ukraini' [2014] 27 Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya: Pravo 25.
4. Parkhomenko N, 'Tednist sudovoi praktyky yak skladova pravovoho rehuliuвання' [2020] 3 Chasopys Kyivskoho universytetu prava 26.
5. Pilkov K, 'Vysnovky Verkhovnoho Sudu: formula vysnovku, yoho obov'iazkovist ta mekhanizm vidstupu' [2023] 8 Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal 201–209.
6. Pilkov K, 'Novyi rozghliad spravy pislia skasuvannia rishennia Verkhovnym Sudom: problemy zabezpechennia zmahalnosti ta prava na spravedlyvyi sud' [2022] 9 Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal 233–242.
7. Pilkov K, 'Pytannia faktu ta prava: fundamentalne i prykladne rozmezhuвання obstavyn spravy, yikh yurydychnoi kvalifikatsii i zastosuvannia prava' [2020] 8 Pravo Ukrainy 144–194.
8. Pilkov K, 'Sposoby zakhystu prav u sudi: problemy suchasnoi hibrydnoi modeli' [2022] 11 Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal 304–313.

Theses

9. Kaplina O, 'Pravozastosovne tlumachennia sudom norm kryminalno-protseusualnogo prava' (dys dokt yuryd nauk 2009).
10. Shevchuk S, 'Zahalnoteoretychni problemy normatyvnosti aktiv sudovoi vlady' (avtoref dys dokt yuryd nauk 2008).

Newspaper articles

11. Biletska L, 'Chy spriyaiie yednosti sudovoi praktyky vyrishennia vykliuchnoi pravovoi problemy' (Iurydychna hazeta online, 20.02.2023) <<https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/chi-spriyaiie-ednosti-sudovoi-praktiki-virishennya-viklyuchnoyi-pravovoi-problemi.html>> (accessed 30.12.2024).
12. Kibenko O, 'Perspektyvna diia pravovoho vysnovku (pozytsii) Verkhovnoho Sudu: chy dotsilno zaprovadyty v Ukraini?' (Sudovo-iurydychna hazeta, 03.03.2020) <<https://sud.ua/ru/news/blog/162411-perspektyvna-diia-pravovogo-visnovku-pozitsiyi-verkhovnoho-sudu-chi-dotsilno-zaprovaditi-v-ukrayini>> (accessed 30.12.2024).
13. Biletska L, 'Normatyvna i pretsedentna fraudatornist v ukrainskomu ta zarubizhnomu sudochynstvi' (28.02.2023 Protokol) <https://protocol.ua/ua/normativna_i_pretsedentna_fraudatornist_v_ukrainskomu_ta_zarubizhnomu_sudochynstvi> (accessed 30.12.2024).

Websites

14. "V zakonodavstvi Ukrainy ne zakripleno poniattia pretsedent, odnak tse ne oznachaie, shcho de-fakto yoho ne isnuie", – suddia Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu Dmytro Hudyma (04 bereznia 2019) <<https://court.gov.ua/archive/659343>> (accessed 30.12.2024).

Liudmyla Biletska

THE CONCEPT OF JUDICIAL PRECEDENT
IN THE UKRAINIAN LEGAL DOCTRINE

ABSTRACT. The article proposes to consider judicial precedent as a regulator of judicial social relations since the procedural codes of 2017 have taken it beyond the scope of consideration of a specific judicial case and are mandatory for all subjects of power. It is noted that it is based on the legal conclusion of the Supreme Court in the first case (case of first consideration) and it, in turn, is taken into account as a constant value in future similar/similar cases. It is noted that the unique role of judicial precedent at the current stage of development of Ukrainian statehood in conditions of martial law, distrust of the judicial system, and corruption scandals involving judges of all levels, is determined by the static component – ratio decidendi, which is constant in all such cases. This institution gives hope for the recovery of all social relations and the stability of the judicial system in particular.

It is concluded that the introduction of a unified provision on the binding nature of the Supreme Court's conclusions for all authorities, not just courts, presents a unique historical opportunity for the judicial system of Ukraine, represented by the Supreme Court, to implement legal regulation of social relations by basing its legal conclusions on precedents. In this context, a judicial precedent is proposed to be understood as a method and result of resolving the factual circumstances of a specific case based on a retrospective analysis of the circumstances and legal conclusions of the Supreme Court in similar (analogous) cases, achieving a legal result aimed at the future.

KEYWORDS: justice; trial; legal position; judicial discretion; right to a fair trial; court decision; judicial precedent.